

Leo Popma van het NBLC: 'De sector is in ieder geval ontdekt'

Bij zijn aantreden lag het NBLC-verenigingsbureau er als een 'dood vogeltje' bij en heerste er onenigheid en onduidelijkheid in de sector openbare bibliotheken. Vijf jaar lang speelde hij een markante rol in de revalidering. Nu, bij zijn afscheid, een terug- en vooruitblik. 'Het is zonde om weg te gaan.'

VIJFENEENHALF JAAR GELEDEN stapte Leo Popma met een missie het NBLC-gebouw in Den Haag binnen. Als directeur van de Stichting Centrale Bibliotheekdienst (CBD) voor Friesland en voorzitter van de stichting PBC's Nederland had hij zien gebeuren, dat het decentralisatiebeleid van de overheid de bibliotheeksector uit elkaar dreef en op termijn vreesde hij de kwalijke gevolgen daarvan. Zijn aantreden als directeur van het verenigingsbureau van de openbare bibliotheken verschafte hem de gelegenheid een rol te gaan spelen in de strategische vernieuwingen die er naar zijn idee moesten komen. Popma: 'De missie was: structuurverandering aanbrengen in onze branche, samenhang creëren, en zodoende de professionaliteit en kwaliteit bevorderen. Het rijk der duizend eilanden proberen op te heffen en tot grotere eenheden kneden. Dat als beginsel. Al voor mijn aantreden hier hamerde ik ook sterk op technologische innovatie - in Friesland onderhandelde ik nog met Video Text Nederland, want daar zou het mee moeten gebeuren. Kan je nagaan hoe snel dat is gegaan! Daarnaast heb ik steeds, hoewel misschien verhuld, sterk gepleit voor een vermaatschappelijking van het bibliotheekwerk. Met verhuld bedoel ik mijn jarenlange strijd om de Bibliofoon, een informatietelefoon, in de sector te introduceren. In Friesland zijn we daarmee begonnen, en Noord-Holland sloot al snel aan. Uit onderzoek van destijds bleek dat de informatiefunctie van de bibliotheek zeer mager was, en met dergelijke vernieuwingen probeerden we het bibliotheekwerk een maatschappelijke dimensie te geven. Die Bibliofoon is niks geworden, maar ik ben blij dat een begrip als publieksinformatie nu stevigheid krijgt. Het komt er in feite op neer dat een kanteling heeft plaatsgevonden van een vrij intern gerichte opstelling naar een veel meer klantgerichte benadering.'

Het verbeteren van het imago van een sector die jarenlang te boek stond als tamelijk in zichzelf gekeerd, behoorde eveneens tot Popma's missie. Nu, terugkijkend, vindt hij dat onderdeel van de missie geslaagd, 'al is dat niet alleen

onze verdienste als bureau. We hebben de wind en de ontwikkelingen mee gehad. Als je ziet wat er de laatste twee jaar in al die nota's van de verschillende departementen over openbare bibliotheken gezegd is! Dat zijn vaak maar drie regels, maar toch met een impact die niet mis te verstaan is: bibliotheken, jullie zijn de oprit naar de elektronische snelweg, jullie moeten in de maatschappelijke tweedeling een rol spelen, en jullie moeten een brugfunctie vervullen in de introductie van nieuwe media bij het publiek. Daarvoor hebben we bij EZ gezeten, bij Binnenlandse Zaken en ik hoop voor het sluiten van de markt nog mijn laatste adres, Verkeer en Waterstaat, te bezoeken. Dat zijn ook de ministeries, met Justitie erbij, die het Nationaal Actieplan Elektronische Snelweg ondertekenden - en alles bij elkaar genomen is de sector nu in ieder geval ontdekt.'

Losgeschoffeld

Op het moment dat Popma het NBLC-bureau binnenstapte, verkeerde dat in een 'tamelijk verlamde' positie. Kort daarvoor had er een ingrijpende reorganisatie plaatsgevonden, waarbij de vereniging werd opgesplitst in een belangenbehartigende vereniging en een facilitaire poot. Bovendien had de decentralisatie van eind jaren tachtig haar sporen achtergelaten.

Popma: 'Daardoor had dit bureau zijn positie verloren, wist het niet precies waar het voor stond. De rijksoverheid had de boel weggegeven aan gemeenten en provincie, en daarmee was ook een sturende rol voor het bureau weggevallen. Dat alles tezamen maakte het echt tot een dood vogeltje. Maar er was wel een heleboel deskundigheid in dit bureau. Het moest alleen weer gekoerst, gecoördineerd en naar een strategisch doel geslepen worden.'

'Het eerste jaar zijn we bezig geweest met de formulering van het strategisch meerjarenplan voor de branche, hoofdzakelijk buiten het bureau om en heel sterk in samenwerking met de branche zelf, een strategiecommissie die re-

*'We zijn offensiever
geworden, hoewel
er nog wel een
schep bij kan'*

presentatief was voor het veld. Van meet af aan heb ik ook ingegrepen in de omvang en de samenstelling van het bureau. Mijn idee was altijd een klein bureau. Na de ont koppeling is het weer vergroot; dat was een zekere contradictie die me weleens voor de voeten is gegooid. Het zijn nu 25 formatieplaatsen, inclusief een groot secretariaat en een vakbibliotheek/-documentatiecentrum. De groep beleid en communicatie omvat zo'n tien mensen. Er is dus een hoop gebeurd.'

Het strategisch plan betrefde de periode 1995-2005. Hoe omschrijf je de huidige stand van zaken?

Popma: 'We hebben die tienjarige periode in tweeën gehakt. We hebben er ook voor gekozen nu maar niet opnieuw een plan te schrijven, want de essentie van die meerjarenstrategie staat nog recht overeind. Waar we nu zijn is: er is wat losgeschoffeld, de koers begint zich te verduidelijken. Maar ik had veel meer vaart verwacht: het is mij te langzaam gegaan. Ik had verwacht dat we verder waren geweest. Daar ben ik geregeld op afgefloten. Mensen vragen me wel: waarom ga je nu weg, ben je gefrustreerd of zo? Nee, absoluut niet. Het is mijn eigen ongeduld wat zegt dat het allemaal te langzaam gaat. Maar ik ben natuurlijk te veel van die branche zelf om niet te kunnen nalopen wat de beweegredenen zijn. We zijn offensiever geworden, hoewel daar nog echt een schep bij kan. Ik zie wel een aangename verandering in mentaliteit in de vereniging, hoe moeizaam ook. Een toenemende bereidheid en overtuiging dat er dingen moeten veranderen, dat het gezamenlijk moet, en dat het echt erop of eronder is.'

Kleinere 'gap'

Van ledenvergaderingen kreeg men de indruk dat daar met een minimum aan inhoudelijke discussie besluiten werden genomen, die op de terugweg naar huis weer vergeten werden.

Popma: 'Dat hebben we wel onderkend, maar we hebben nog niet de vormen gevonden om die besluitvorming op een andere manier te organiseren. Het is duidelijk dat de discussie zich altijd tussen enkelen heeft afgespeeld, soms met een houding van: wij zijn representatief voor een grote groep achter ons. Maar je moet het ook niet onder-

schatten. Je komt als lid twee keer per jaar in zo'n vereniging opdruven, je moet een hoop papier verwerken, je gaat naar huis met een meer of minder tevreden gevoel, en over een half jaar word je weer opgeroepen. In de tussentijd heb je je eigen bedrijf en andere dingen aan de kop.'

Is er ook sprake van steeds grotere verschillen tussen de voor- en de achterhoede in het bibliotheekwerk?

Popma: 'Die "gap" zie ik nou toch een beetje kleiner worden. De grote bibliotheken hebben makkelijk praten als ze het rapport van de Raad voor Cultuur lezen. De steden hebben niks te duchten, maar die kleintjes weten dat ze weggeschreven worden in grotere conglomeraten. Dat juist die kleintjes binnen de vereniging het belang van samenwerking onderstrepen vind ik een belangrijke kentering.'

Denk je dat er bij de leden voldoende gevoel van urgentie is om op provinciaal niveau aan de slag te gaan?

Popma: 'Nee, in het klein herhaalt zich dan wat je in het groot ziet; ook daar is de sores van het eigen huis dominant. Maar ik blijf ervan overtuigd dat de samenhang in die verbanden natuurlijker is dan de samenhang van de bloedgroepen. In provinciaal verband ben je als organisaties toch meer op elkaar aangewezen, liggen er in de wet op het specifieke cultuurbeleid in potentie de contouren voor een netwerk, dus daar is meer uit te halen. Er moet nog heel wat gebeuren, maar daar zal het toch van moeten komen.'

In de achterliggende periode is er volgens Popma met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten 'op zijn minst een goede relatie ontstaan', maar met het IPO is het een ander verhaal.

Popma: 'De provincies hebben het in de laatste tien jaar laten afweten, vind ik. Ze hebben die PBC's natuurlijk goed gefinancierd - met uitzondering van Limburg - maar ze hebben de mogelijkheden die ze binnen de wet op het specifiek cultuurbeleid hadden laten liggen. Er had veel meer coördinerend en sturend opgetreden kunnen wor-

den. Zeker na 1994, toen ook de WSF-bibliotheken in hun portefeuille kwamen. Ik vind het heel zonde dat daar niks mee gedaan is, en we moeten het ons zelf ook aanwrijven dat we dat als branche hebben laten liggen. De WSF-bibliotheken hebben van hun positie als centrumbibliotheek niet iets gemaakt: ze zijn toch alleen maar met zichzelf bezig geweest.'

Wat was je reactie op het advies van de Raad voor Cultuur? Krijg ik eindelijk gelijk?

Popma: 'Ik heb er altijd in geloofd. Ik heb er altijd voor gepleit het gebied van de gemeenschappelijke regeling als bestuurlijke entiteit te zoeken voor schaalvergroting. En natuurlijk was het advies van de Raad voor Cultuur een persoonlijke opsteker, na vijftien jaar missie en zending. Nu leek recent, tijdens de bijeenkomst met Rick van der Ploeg, de constructie van de gemeenschappelijke regeling in het eerste kwartier al van tafel geveegd te worden, maar we hoeven de ideeën over de schaalgrootte niet meteen te laten schieten. Die schappen zijn niet uit beeld. Wel wordt opnieuw een beroep gedaan op ons zelfregulerend vermogen. Je kunt natuurlijk ook jezelf in privaatrechtelijke vorm organiseren. Dat leidt niet tot een gemeenschappelijke regeling, maar wel tot een schaalgrootte, waarbij de taken van WSF en PBC op een openbaar niveau worden gebracht, waarbij de hele sector erover mee spreekt en waarin in ieder geval de taakverdeling, die toch het wezen is van die schaalvergroting, te organiseren is. Maar het moet gepremieerd en gesanctioneerd worden door de overheden, anders wordt het niks.'

Grotere verband

Vind je de positie van het NBLC en de openbare bibliotheken duidelijk kernu?

Popma: 'Ja, vind ik wel. De adviesaanvraag van de Raad voor Cultuur was een heel duidelijk signaal. En ook de troonrede natuurlijk. Toch aardig hoor, toch mooi! Het is maar één zin, maar ik werd er even koud van! Een goed signaal. De sector wordt nu gezien. Voor de komende periode betekent het ook wat hoor, het rapport van de Raad voor Cultuur. De overheden droppen het ICT-beleid bij ons. We moeten nu als sector niet meer te lang aarzelen om het initiatief te nemen en onszelf organiseren, de slagvaardigheid mobiliseren. Dat moet gebeuren. Die contentontwikkeling moeten we gezamenlijk ter hand nemen; niet overal wat uitvinden en dan een muurtje erom. We gaan echt een nieuwe periode in.'

Waar brengt ons dat, bijvoorbeeld in 2005?

Popma: 'Ik denk dat we dan een heel eind op weg zijn naar grotere verbanden. Ik hoop dat er niet te lang gearzeld wordt over de overdracht van bevoegdheden aan die grotere verbanden. Daar ben ik nog wel beducht voor, dat we wel grotere regionale en provinciale grootheden krijgen, een soort bibliotheekschap, maar dat de zeggenschap daarvan te slap blijft. Gemeenten zie ik nog te aarzelend optreden naar de Raad voor Cultuur, al hoop ik dat ik dat mis heb.'

De bibliotheekstichtingen zouden zich op moeten heffen?

Popma: 'Ja, maar laten we eerst een tussenfase ingaan. Het lokale belang, de lokale betrokkenheid, is op 14 december 1998 zo bezongen dat je het op alle mogelijke manieren in kunt vullen. Laten we daar toch vooral zelf het voortouw in nemen. Laat PBC's nu heel snel die directievoering inleveren, dan hebben we het begin van een nieuwe structuur. Je ziet overal dat het een wrikken en wringen is tussen de centrale baas en de eigen lokale bazen die besturen heten. Daar worden die regiodirecteuren voortdurend tussen vermalen. De taakverdeling zou op een logischer manier geordend kunnen worden - front- en backoffice - waarin de professionaliteit zich beter kan ontwikkelen. Want we verdoen wat tijd in onze sector aan het coördineren van belangen, ongelooflijk. Als je tot een schaalvergroting komt zal dat minder worden. Onze mensen kun je zo

gemobiliseerd houden en krijgen, de flexibiliteit blijft gaande en dat is een noodzakelijke voorwaarde om de publieke dienstverlening op een goede manier te organiseren. In grote verbanden trek je ook meer power aan; het wordt makkelijker te managen. En voor de vakinhoudelijke mensen is er veel meer uitzicht.

Hoe ziet de bibliotheek er in 2005 uit?

Popma: 'Tot 2005 is een korte periode. De tendens naar minder inzet op uitleentaken zal nog sterker worden. De bulk van ons uitleenwerk zal heel sterk teruglopen. Dit betekent dat we in huis meer activiteiten en programma's moeten doen. En echt maatwerk moeten leveren. Er zijn al fantastische aanzetten toe. De grotere bibliotheken die prachtige culturele literaire programma's hebben. Als je er binnenkomt zie je geen boek, maar een ontmoetingsruimte. Dat is een visionaire indeling. De nieuwe media dwingen je ook om over de rand van je historische opdracht, over de grens van de oude informatietaak heen te kijken. En of die oude bibliotheek er in institutionele zin over vijftig jaar nog is? Als die missie, de publieke zaak maar overeind blijft: onszelf, als publiek domein, in beeld houden tegenover de commerciële informatieleverancier.'

'De ontwikkelingen gaan de komende tien jaar sneller dan ze in de achterliggende twintig jaar gegaan zijn. Het is uitermate boeiend op dit moment. Het is zonde om weg te gaan. Maar de vut is onherroepelijk en met mijn vrouw maakte ik een afspraak toen ik hier aan begon. Bovendien ben ik ervan overtuigd dat je na zo'n periode in herhaling valt, niets nieuws meer toevoegt, dus ik denk dat het wel goed is dat ik opstap. We staan nu weer op een breukpunt en het is ook het moment dat er hier in het bureau weer wat dingen moeten veranderen. Een nieuw gezicht is goed voor ons bureau. Van der Putten is een man met grote bestuurlijke ervaring, maar hij moet wel het krediet van de vereniging krijgen.'

H. Veen is directeur van de Openbare bibliotheek Leiden en redacteur van Informatie Professional.